

Дата: 20.10.2023

Група: 25

Предмет: Основи бухгалтерського обліку

УРОК № 4-5

ТЕМА: Бухгалтерський баланс і його структура.

МЕТА:

- Ознайомити учнів з поняттям «баланс».
- Сформувати в учнів поняття про активи та пасиви підприємства
- Вивчити типи господарських операцій, які спричиняють зміни в бухгалтерському балансі
- Сприяти всебічному розвитку особистості;
- Виховувати інформаційно-освічену людину.

1. Суть, поняття бухгалтерського балансу

Термін «баланс» у бухгалтерському обліку використовується у трьох значеннях:

— як форма звітності — таблиця, в якій майно підприємства відображається у грошовій формі на певну дату за ознаками: господарського управління — актив; права власності — пасив;

— як підсумок кожної сторони таблиці як визначення їх рівності;

— як метод групування й відображення в грошовій оцінці на певну дату активів, зобов'язань та власного капіталу, результати якого відображаються у формі звітності «Баланс».

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 (далі П(С)БО 2), дає таке визначення: «Баланс — це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає його **активи, зобов'язання та власний капітал** у грошовому виразі на певну дату». **ДОДАТОК 1**

Це визначення включає три терміни: «**активи**», «**зобов'язання**», «**власний капітал**», які характеризують складові частини балансу. Для правильного складання балансу дуже важливим є розуміння цих термінів.

Поняття про активи, зобов'язання та власний капітал наведено у П(С)БО 2: «Активи — ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до збільшення економічних вигод у майбутньому».

Як бачимо, головним критерієм відображення певних цінностей в активі балансу є те, що підприємство контролює вигоди, отримані від використання майна, та переймає ризики, пов'язані з активом. Водночас право власності не є істотним при визнанні активу в балансі.

Визначення активів у П(С)БО містить ряд понять:

1. Виникнення у результаті минулих подій (тобто господарська операція чи інша подія, що забезпечує збільшення прав на вигоду або контроль над нею, вже відбулася). Наприклад: активом є придбання майна за гроші, в кредит, в обмін на інше майно, безкоштовно; в той же час підписання угоди про придбання не приведе до появи активу.

2. Здійснення контролю підприємством впливає з права управління певними ресурсами. Контроль не залежить від права власності, тобто підприємство здійснює контроль не через власність, а через управління.

3. Майбутня економічна вигода, втілена в активі, є потенціалом, що сприяє надходженню грошових коштів чи їх еквівалентів на підприємство. Наприклад: продаж готової продукції забезпечує надходження грошових коштів, в той же час існує ризик неплатоспроможності покупця.

Актив відображається у балансі за умови, що:

- оцінка його може бути достовірно визначена;
- очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням. Наприклад, невідшкодована заборгованість підприємства-банкрута не може бути відображена як актив у балансі його кредитора, оскільки надходження грошових коштів не відбудеться.

2. Структура й основи побудови бухгалтерського балансу

Схематично баланс — це двостороння таблиця: ліва сторона — актив, права — зобов'язання і власний капітал (пасив). Їхня рівність пояснюється тим, що гроші, вкладені в активи, надаються кредиторами або власниками.

Активи і пасиви балансу поділяються на окремі показники — **статті балансу**. Статті балансу групуються за розділами (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

ГРУПУВАННЯ СТАТЕЙ БАЛАНСУ ЗА РОЗДІЛАМИ

АКТИВ	ПАСИВ
I. Необоротні активи	I. Власний капітал
II. Оборотні активи	II. Забезпечення наступних витрат і платежів
III. Витрати майбутніх періодів	III. Довгострокові зобов'язання
	IV. Поточні зобов'язання
	V. Доходи майбутніх періодів

Як видно з таблиці, актив балансу поділяється на три розділи. Розглянемо їх докладніше.

Оборотні активи — грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Необоротні активи — всі активи, що не є оборотними.

Наприклад: до оборотних активів відносяться грошові кошти, товарно-матеріальні запаси, дебіторська заборгованість, до необоротних активів — основні засоби, нематеріальні активи тощо.

Операційний цикл — проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

Витрати майбутніх періодів — це витрати, оплачені у звітному періоді, які відносяться до наступних облікових періодів, наприклад наперед сплачені послуги або орендна плата.

Пасив балансу складається з п'яти розділів.

Визначення **власного капіталу** наведено вище.

Зобов'язання класифікуються залежно від терміну погашення на:

- **поточні** — ті, що будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або не пізніше дванадцяти місяців, починаючи від дати балансу. Наприклад: короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, тобто частина довгострокових зобов'язань, що має бути погашена протягом дванадцяти місяців від дати складання балансу;
- **довгострокові** — всі інші.

У деяких випадках у момент виникнення зобов'язання його сума визначається із застосуванням попередніх аналітичних або експертних оцінок. Такі зобов'язання називаються забезпеченими. До них відносяться, наприклад, зобов'язання щодо гарантійного ремонту. Оскільки конкретна сума таких витрат залежить від майбутніх подій, підприємство змушене створити відповідний резерв, якій відображається у II розділі пасиву «Забезпечення наступних витрат і платежів».

У деяких випадках у момент виникнення зобов'язання його сума визначається із застосуванням попередніх експертних або аналітичних оцінок. Такі зобов'язання називаються забезпеченнями. До них відносяться, наприклад, зобов'язання щодо ремонту та заміни виробів протягом гарантійного періоду. Ці види зобов'язань відображаються у II розділі пасиву балансу «**Забезпечення наступних витрат і платежів**».

Доходи майбутніх періодів — це зобов'язання, які виникли в результаті попередньої довгострокової оплати замовником послуг підприємства.

Наприклад: отримана орендна плата за рік відноситься спочатку на доходи майбутніх періодів і списується в міру надання послуг щомісячно.

Як видно з вищевикладеного, статті активу балансу групуються в розділи за їх спроможністю перетворюватися на грошові кошти. Така ознака називається **ліквідністю**. У балансі статті розміщуються в міру зростання ліквідності: від нематеріальних активів, які досить важко реалізувати, до грошових коштів. Статті пасиву балансу групуються за ознакою часу, необхідного для повернення боргів.

3. Типи балансових змін

Процеси здійснення господарської діяльності складаються з окремих господарських операцій. Під їх впливом відбуваються різноманітні зміни у активах, зобов'язаннях та власному капіталі підприємства та їхніх структурах.

Залежно від характеру цього впливу господарські операції поділяються на 4 типи.

Для їх розгляду використаємо такі умовні позначення:

A — актив балансу,

П — пасив балансу,

Z — загальна сума змін.

I тип.

Приклад: на поточний рахунок надійшли гроші від дебітора в сумі 10 000 грн.

Результат: сума коштів на поточному рахунку збільшилася на 10 000 грн; дебіторська заборгованість зменшилась на 10 000 грн.

$$A + Z - Z = П.$$

Зміни відбуваються лише в структурі активу балансу (одна стаття збільшується, друга — зменшується), загальна сума активу залишається без змін.

II тип.

Приклад: через відсутність вільних коштів зобов'язання перед постачальником за отримані товари (кредиторська заборгованість) в сумі 50 000 грн була оплачена за рахунок кредиту банку.

Результат: поточні зобов'язання перед банком збільшилися на 50 000 грн; кредиторська заборгованість перед постачальником зменшилась на 50 000 грн.

$$A = П + Z - Z.$$

Зміни відбуваються лише в структурі пасиву балансу (одна стаття збільшується, друга — зменшується), загальна сума пасиву залишається без змін.

III тип.

Приклад: підприємство придбало основні засоби — автомобіль на суму 20 000 грн, але гроші за нього ще не сплатило.

Результат: основні засоби збільшилися на 20 000 грн; заборгованість перед продавцем автомобіля збільшилась на 20 000 грн. На цю ж суму збільшилась і валюта балансу.

$$A + Z = П + Z.$$

Відбулося збільшення статей активу і пасиву балансу.

IV тип.

Приклад: з поточного рахунка у банку погашена заборгованість перед бюджетом з податку на прибуток в сумі 1000 грн.

Результат: грошові кошти на поточному рахунку зменшилися на 1000 грн, заборгованість перед бюджетом зменшилась на 1000 грн. На цю ж суму зменшилась і валюта балансу.

$$A - Z = П - Z.$$

Відбулося зменшення статей активу і пасиву балансу.

Висновок:

- кожна операція змінює не менше ніж дві статті балансу;
- при будь-якому типі операцій рівність загального підсумку активу та пасиву не порушується.

Згідно з П(С)БО 2: «Зобов'язання — заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди».

Це означає, що підприємство має обов'язок щодо оплати раніше отриманого активу або невідмовну угоду щодо його придбання.

Зобов'язання відображаються у балансі, якщо:

- його оцінка може бути достовірно визначена. Наприклад, сума зобов'язань за отримані товари однозначно визначена в контракті та документах, за якими здійснювалося надходження товарів;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Наприклад, рішення про придбання активу у майбутньому не приводить до виникнення зобов'язання. Обов'язки можна розглядати як зобов'язання лише тоді, коли вони мають бути виконані неминуче та мають визначений термін

виконання. Погашення зобов'язання, як правило, викликає зменшення ресурсів підприємства. Наприклад, оплата отриманих товарів викликає відтік грошових коштів.

Власний капітал — частина в активах підприємства, що залишається після вираховування його зобов'язань. З цього випливає:

$$\text{Власний капітал} = \text{Активи} - \text{Зобов'язання.}$$

Суму зобов'язань та власного капіталу називають пасивами.

Таким чином у балансі підсумок активів повинен дорівнювати сумі пасивів. Цей підсумок називається валютою балансу.

Питання для самоконтролю:

- Як групуються статті балансу?
- Які статті входять до активу?
- Які статті входять до пасиву?

Завдання:

- 1) Законспекуйте матеріал уроку
- 2) Скласти баланс підприємства по залишкам :
 - Основні засоби- 20000грн.
 - Каса – 1000грн
 - Довгострокові позики – 6000 грн
 - Розрахунки з підзвітними особами - 500 грн
 - Витрати майбутніх періодів – 2000 грн
 - Власний капітал – 40000 грн
 - Розрахунки з оплати праці – 2000 грн
 - Товари – 24500 грн

3) Вправа: Визначити типи наступних господарських операцій, показати які зміни виникають в балансі під їх впливом. Вправу запишіть у зошит і зробіть у текстовому редакторі Word і перешліть на e-mail 2573562@ukr.net. В темі листа зазначте прізвище, номер групи та дату уроку

№ з/п	Зміст господарської операції	Тип господарської операції
1	Зараховано на поточний рахунок кошти від дебіторів в погашення заборгованість	
2	Погашено з поточного рахунку заборгованість перед банком	
3	Відпущено зі складу у виробництво матеріали	
4	Нараховано заробітну плату робітникам основного виробництва	
5	Повернуто з цеху виробництва на склад невикористані матеріали	
6	Видано з каси готівка підзвітній особі на господарські потреби	
7	Погашено з поточного рахунку заборгованість перед постачальниками	
8	Витрачено підзвітною особою на потреби виробництва	

4) підручник: Лишилєнко О.В. «Бухгалтерський облік» частина 1 розділ 3

5) Для завантаження бланків використовувати посилання:

<https://buhgalter911.com/uk/blanki/>

Підприємство _____
 Територія _____
 Організаційно-правова
 форма господарювання _____
 Орган державного управління _____
 Галузь _____
 Вид економічної діяльності _____
 Одиниця виміру: тис.грн. _____
 Адреса _____

Дата (рік, місяць, число)
 за ЄДРПОУ
 за КОАТУУ
 за КОПФГ
 за СПОДУ
 за ЗКГНГ
 за КВЕД
 Контрольна сума

Коди	
	01

БАЛАНС

за _____ 20____ р.
 Форма №1 Код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	010		
первісна вартість	011		
накопичена амортизація	012	()	()
Незавершені капітальні інвестиції	020		
Основні засоби:			
залишкова вартість	030		
первісна вартість	031		
знос	032	()	()
Довгострокові біологічні активи			
справедлива (первісна) вартість	035		
первісна вартість	036		
накопичена амортизація	037	()	()
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються методом участі в капіталі інших підприємств	040		
інші фінансові інвестиції	045		
Довгострокова дебіторська заборгованість	050		
Відстрочені податкові активи	060		
Інші необоротні активи	070		
Усього за розділом I	080		
II. Оборотні активи			
Виробничі запаси	100		
Поточні біологічні активи	110		
Незавершене будівництво	120		
Готова продукція	130		
Товари	140		
Векселі одержані	150		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160		
первісна вартість	161		
резерв сумнівних боргів	162	()	()
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170		
за виданими авансами	180		
з нарахованих доходів	190		
із внутрішніх розрахунків	200		
Інша поточна дебіторська заборгованість	210		
Поточні фінансові інвестиції	220		
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230		
в іноземній валюті	240		
Інші оборотні активи	250		
Усього за розділом II	260		
III. Витрати майбутніх періодів			
Баланс	280		

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300		
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320		
Інший додатковий капітал	330		
Резервний капітал	340		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350		
Неоплачений капітал	360	()	()
Вилучений капітал	370	()	()
Усього за розділом I	380		
II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400		
Інші забезпечення	410		
Цільове фінансування	420		
Усього за розділом II	430		
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440		
Довгострокові фінансові зобов'язання	450		
Відстрочені податкові зобов'язання	460		
Інші довгострокові зобов'язання	470		
Усього за розділом III	480		
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500		
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510		
Векселі видані	520		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530		
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з одержаних авансів	540		
з бюджетом	550		
з позабюджетних платежів	560		
зі страхування	570		
з оплати праці	580		
з учасниками	590		
із внутрішніх розрахунків	600		
Інші поточні зобов'язання	610		
Усього за розділом IV	620		
V. Доходи майбутніх періодів			
Баланс	640		

Керівник _____

Головний бухгалтер _____